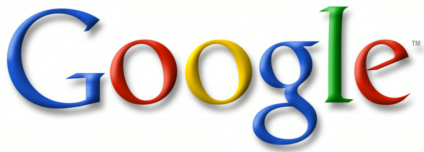
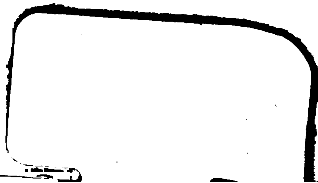

-160

375

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

Szerkeszti: Dr. Szladits Károly, a Magyar Jogászegylet titkára.

Hungary

1907. JUNIUS HÓ. 275. SZ. XXXV. KÖTET. 3. FÜZET.

A TANUZÁSI KÉPESSÉGRŐL

IRTA

ÉS A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1907. FEBRUÁR 23-ÁN TARTOTT TELJES-ÜLÉSÉN ELŐADTA

DR MORAVCSIK ERNŐ EMIL

EGYETEMI TANÁR.

BUDAPEST.

1907.

Ára 60 fillér.

*[M]agyar Jogászegyleti Értekezések, julius és augusztus ...
elején jelennek meg. — Az értekezéseket ...
tagilletményü...*

Forty
M

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A jogásznak, különösen pedig annak, a ki az igazságszolgáltatás terén működik, számos alkalma nyilik az emberi lélek rejtekébe betekintenie, psychologiai tanulmányokat végeznie s ide vonatkozó látását és itélőképességét a mindennapi élet változatos eseményei idővel kifejlesztik, növelik és megedzik. De eme működése közben szüksége van más szakmabeli általános ismeretekre is s különösen nem nélkülözheti a természettudományok, az orvostan képviselőinek tevékenységét, a kikkel sokszor együtt kell az emberi gondolkodás és cselekvés rugóinak nehéz problemáit megoldani.

Hazánkban is a jogi szaktekintélyek elismerésre méltó érdeklődéssel fogadták és kellő objectivitással méltányolták mindig az orvosi tudomány fejlődése folyamán magállapított ama buvárlati és tapasztalati eredményeket, a melyek az igazságszolgáltatás gyakorlásában értékesíthetők voltak.

A mult és jelen századot uraló természettudományok hatása kifejezést nyer a jogi tudományban, a jogi felfogásban is. A büntetőjogi, bűnügyi embertani, börtönügyi congressusok munkálatai élénken bizonyítják, hogy a büntetőjog jelentékeny átalakulás elé néz, melynek előidézésében nagy szerepe van az egyre tágabb tért nyerő természettudományi és sociologiai iránynak. Lassankint háttérbe szorul ama felfogás, mely csaknem kizárólagos czélul a bűntettes felelősségre vonását, a büntetőjogi elméletek fejlesztését és fogalmak tisztázását tűzte ki. Az újabb áramlat mindinkább nagyobb méltatásban részesíti a bűntettes szellemi és szervezeti egyéniségét s ennek mérve szerint czéltudatos nevelésre, javításra és szükség esetén gyógyításra törekszik. A fősulyt nem a felelősségre vonásra, a megtorlásra helyezi, hanem a társadalmi viszonyok olynemü megváltoztatására, az individuumnak már a gyermekkortól kezdve oly feltételek közé helyezésére, a

melyek a bűnözésre való hajlam kitörését megakadályozni képesek. Tehát midőn egyfelől messzemenő præventiv intézkedéseket kíván foganatosítani, kölönös figyelmet fordít a bűncselekmények alanyára, a bűntettes szervezeti és szellemi sajátságaira s a büntetés végrehajtásának módját és alakját ezen viszonyokhoz és nem csupán a bűncselekmény minőségéhez mérten kivánja alkalmazni.

A természettudományi irány megtanít exact módszerek segélyével kutatni, vizsgálni, megfigyelni bizonyos jelenségeket s azokból törvényeket, az okulás szempontjából tapasztalatokat levonni.

Újabban, főkép Németországban, *Stern William* kezdeményezésére a bizonyítási eljárás egyik legfőbb eszköze, a tanuvallomások értékének, hűségének, a szavahihetőség ép és kóros akadályainak megállapítása is beható vizsgálat és tanulmány tárgyát képezi.

Fontos ez annál is inkább, mert — mint a mi bűnvádi perrendtartásunk 204. §-ának indokolása kifejti — a biró szabad mérlegelése elől semmi bizonyítékot sem kell elzárni s így a tanuságtétel alól a gyermeket és elmebeteget sem. «Oly általános formák mellett pedig» — mondja az indokolás — «hogy tanuságtételre nem bocsátható az a személy, ki testi vagy szellemi fogyatkozása miatt a való észleletére, felismerésére vagy tudomásának előadására képtelen, megtörténhetik, hogy oly bizonyító eszközöktől esik el a biró, melyeknek felhasználhatása mellett a való felismerésére juthatott volna. Helyesebb eljárás a birót felhatalmazni arra, hogy a testi vagy szellemi fogyatkozása miatt aggályos tanut is maga elé idézhesse, vele a kihallgatást megkisérelje és személyesen győződjék meg arról, hogy lehet-e a vallomásnak értéket tulajdonítani vagy nem. Teljesen elegendő a positiv jog szempontjából, ha intézkedés történik, hogy az oly tanukat, kik megfelelő megfigyelő és emlékező tehetséggel nem birnak, esküre ne bocsássanak».

A bűnvádi perrendtartás 221. §-ának 4-ik pontja szerint a tanu megesketése mellőzendő: «ha testi vagy elmebeli fogyatkozásánál fogva a valót meg nem tudhatta vagy közölni nem tudja; vagy ha értelme fejletlenségénél vagy gyen-

geségénél fogva az eskü lényegéről és fontosságáról nincs kellő fogalma.»

Ugyancsak polgári perekben is az 1893. évi XVIII. t.-cz. életbeléptetése óta a testi és szellemi fogyatkozás nem zárja ki a tanuzási képességet. Ezen állapotok csak a megesketésnél lehetnek kizáró okok.

Meg van tehát a mód, hogy az aggályosaknak látszó tanuk vallomása az eskivel való megerősítés által teljes hitelre ne emeltessék.

Mivel a tanuvallomások bizonyító értékének meghatározása a biró szabad mérlegelésének tárgyát képezi, fontos, hogy a tanuzási képesség feltételeit, physiologicus és pathologicus akadályait ismerje.

Úgy a birák, mint az ügyvédek, a vád és védelem képviselői gyakran tapasztalhatják a tanuk vallomásainak tökéletlenségét.

Magam, midőn még más teendőim s elfoglaltságom nem akadályoztak abban, hogy a budapesti és pestvidéki kir. törvényszékeknél mint szakértő működhessem, 18 éven keresztül nagy érdeklődéssel figyeltem főleg a főtárgyalások minden mozzanatát, a hol hazai kitünőségeink mint elnökök, birák, ügyészek, védők küzdtek az igazság kiderítése czéljából s nagyon érdekes és tanulságos psychologiai tapasztalatokat szereztem. De különösen meglepett egy bűnügy, a mely a felülvéleményező testületben került hozzám. Ebben az első vizsgálat iratai valahol és valamiképen elvesztek, úgy, hogy a vizsgálatot úgyszólván meg kellett ismételni s a tanuvallomásokat újra felvenni. A megmaradt ügyészi inditvány és a birósági végzés indokolásában felemlített tanuk vallomásainak adatai az újabban felvettekkel nagy részt ellenkeztek.

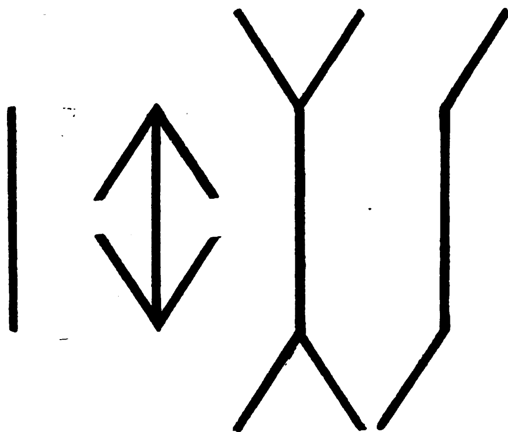
Lássuk tehát, melyek a tanuvallomások hűségének, a szavahihetőségnek feltételei, physiologicus és pathologicus akadályai.

Előre is hangsulyozom, hogy az ú. n. rosszhiszemü, szándékosan hamis tanuvallomásokkal nem kivánok foglalkozni, ezek psychologiai alapja általánosan ismeretes.

A tanuzási képesség lényege tulajdonképen abban áll, hogy valamely egyén azon benyomásokról, a melyeket főleg

a látó és halló szerv utján szerzett, bizonyos időben tud-e objectiv és megbizható felvilágositást adni. Főfeltételei tehát a *helyes észrevevő* (felfogó, megfigyelő) és *zavartalan emlékező képesség.*

Hogy az észrevevés helyes lehessen, szükséges, hogy a beható ingert felfogó környéki (érzékszerv) és központi (agykéreg) szerv jól működjék, valamint az ezek közt levő idegpálya jól vezessen, a beható inger kellő intensitásu, qualitásu és tartamu, a figyelem oda irányitható legyen és a szerzett benyomást megfelelő associatiós mívelet kövesse.

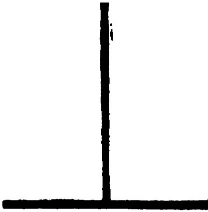

1. ábra.

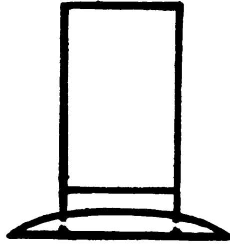
Az észrevevés — mint ismeretes — lehet érzéki és értelmi (olvasás, tanulás, tanitás utján stb.). A szervezetünkre ható ingereknek csak egy részét fogják fel. Igy pl. a halló szervünk a levegőnek csak bizonyos számu molecularis rezgése által feltételezett hangot, látó szervünk bizonyos ætherrezgésü fényt.

A beható ingerről érzet alakjában veszünk tudomást, a mely aztán mint képzet (emlékezeti kép) rajzolódik le agyunkba. Azon ingerbeli erősséget, a mely elégséges érzet kiváltására, ingerküszöbnek nevezzük; az inger azon fokát pedig, a melyen tul már erősebb érzet nem keletkezhet, ingermagasságnak. Tudjuk u. i., hogy az érzet bizonyos határon tul már nem fokozható. Ha messziről közeledünk a

vizeséshez, eleinte semmit sem hallunk, később felismerjük a viz locsogását, a mely egyre fokozódik, de aztán bizonyos távolságon belül a vizesés zaját nem fogjuk erősebbnek hallani, ha még közelebb lépünk is a patakhoz. A kisérletek

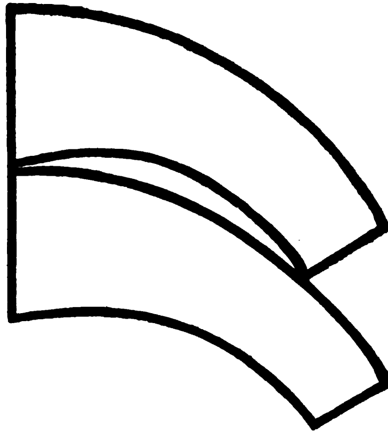

2. ábra.

3. ábra.

azt derítették ki, hogy nem minden ingerváltozás okoz érzetbeli változást, hanem csak akkor, ha bizonyos fokot ér el. Ezen fok nem az absolut, hanem a relativ ingerváltozástól függ. Ez a Weber-féle törvény. Weber u. i. kisérletei alap-

4. ábra.

ján kimutatta, hogy a kinyujtott kézre tett kisebb sulyt megérezhetjük. Ha azonban 1 fontot teszünk rá, már akkor egy kisebb sulytöbbletet nem veszünk észre, a sulybeli különbség felismerése csak akkor következik be, ha az 1 fonthoz még $^1/_3$ fontot teszünk. Ugyanigy 2 fontnyi suly mellett

legalább csak $^2/_8$, 3 fontnyi mellett $^3/_8$ fontot, mig az előbbinél $^1/_8$-ot, az utóbbinál $^2/_8$-ot nem különböztetünk meg.

Az érzéki észrevételt meghamisíthatják különféle, főleg pedig az *optikai csalódások*. Ez különösen nyilvánul — a mi pedig bizonyos esetekben egyes adatoknak tanuvallomások által való megállapításánál fontos lehet — a térbeli viszonyoknak, egyes tárgyak nagyságának, minőségének megitélésénél, a hol a tárgyak alakja, elhelyeződése befolyást gyakorol a tájékozódásra. Az itt bemutatott 4 ábra közül pl. az 1-nél mindenki a második függélyes vonalat fogja legkisebbnek és a 3-ikat és 4-iket legnagyobbnak tartani, pedig mind a négy függélyes vonal 3 cm. hosszú. Ugyanígy a 2-ik ábra függélyes vonala hosszabbnak tünik fel, mint a vizszintes, a 3-ik ábrán levő czilinder magassága pedig a karima szélességénél, holott ezek egyformák. De legnagyobb tévedésbe ejti a szemlélőt a 4-ik ábrán látható egymás fölé helyezett két négyszögalaku szelet, a melyek teljesen fedik egymást s még sem látszanak egyenlőknek.*

A mi az inger qualitását illeti, tudjuk, hogy egy-egy érzékszervünk csak bizonyos behatásra (pl. a szem a fényre, a fül a hangra) reagál. De tapasztalhatjuk azt is, hogy bizonyos körülmények között az az inger fog reactiót kiváltani, a melyik iránt való fogékonyság idők folyamán kifejlődött s a melyre agyunk mintegy resonál. Magam láttam, hogy a csecsemőjét lelkiismeretesen gondozó anya, az átvirrasztott éj után kimerülve, nap közben elszunyadt s álmát a nagyobb gyermekek lármája legkevésbé sem zavarta. Mihelyt azonban csecsemője a legkisebb neszt is hallatta, nyomban felriadt s hozzá futott. Zenevizsgán tapasztaltam továbbá, hogy a mikor a növendékek zongorán játszottak, tanáraik vagy fejük vagy kezük, lábuk mozgásával önkéntelenül ütötték a taktust, mihelyt azonban vonós hangszer következett, a zongoratanárok nyugodtan hallgattak és a hegedü, gordonka tanárai végezték az önkéntelen taktus-jelzéseket.

A helyes észrevevéshez szükséges az is, hogy a *beható*

* Leitfaden der physiologischen Psychologie. Von Prof. F. Th. Zieben. — Uránia. II. 1901. — Dr. Hankó-féle Universum 1 K. 1904.

inger kellő időtartamu legyen. Ha pl. a képtárba lépünk és a szoba közepén sarkunkon megfordulunk, csak azt tudjuk, hogy képeket láttunk, de azok tárgyáról, sajátságairól csak alig vagy épen nem vagyunk képesek beszámolni.

Szükséges továbbá, hogy a *figyelem kellő mérvben irányítható* legyen az inger felé. Ha pl. olvasásba vagy irásba mélyedünk, nem halljuk az óra ketyegését, ütését, az ajtó nyitását. A figyelemnek könnyü elterelődésén alapszik a különben szellemileg nem fogyatékos neurastheniások ama gyakori panasza, hogy az olvasottakat nem képesek azonnal rögziteni emlékezetükben. Az ilyen egyének úgyszólván csak szemükkel olvasnak, de öntudatukat a minduntalan oda tolakodó más gondolatok foglalják le.

Fontos befolyást gyakorol az észrevevésre a *hangulat* is. A midőn egyfelől rendes viszonyok között is a kedélyi emotiók, indulat, harag alkalmasak a figyelmet elvonni a benyomásoktól, elmebetegeknél a depressiós állapotok az észrevevést akadályozzák, az exaltatiósak meghamisíthatják.

A felfogást megkönnyiti *társítási miveletek elevensége* és az a körülmény, hogy az emlékezetben már hasonló benyomások képei lerajzolódtak és associálódtak s így az agynak megvan a megfelelő ingerek iránt való resonáló képessége.

A művészi dolgokkal soha sem foglalkozott egyén felismerheti ugyan a festmények tárgyát, de azok finomabb szépségei már érintetlenül hagyják, míg a műértő, ki agyát már előzetes tanulmányok alapján præformálta, a legapróbb részleteket is észreveszi és méltányolni tudja. A benyomás okozta emlékezeti képet nem szabad úgy felfognunk, hogy a reánk ható inger egyszerüen csak lerajzolódik agyunkban. Az észrevett, felfogott inger a meglevő emlékezeti képekkel associalódik s az egyéni sajátság és a hangulat szinezésének mérve szerint bizonyos módosulással alakul ki. Az egyéni hajlamok, képzettség, látókör, felfogás szerint más-más részletei domborodnak ki élesebben s halványulnak el. Sőt egy egyszerünek látszó inger is az érzetek, mozgásbeli míveletek emlékezeti képének egész sorát eredményezheti.

A gyermek pl. meglátván az égő gyertyát, kezével utána kap. A mint megégeti magát, ez az inger végig fut az érző

idegpályán a gerinczvelőbe s onnan a mozgató idegsejtekre rakódik át, a melyektől impulsus indul meg a mozgató idegpályán az izmokhoz, azok összehuzódását váltván ki, a gyermek kezét visszarántja.

Az inger hatása azonban ezen egyszerü reflex-mívelettel nincsen befejezve. Az idegpályák a gerinczvelőn át felvezetik az agykéregbe az égetés okozta fájdalmat és a karnak a gyertyától való eltávolításával járt izomösszehuzódás okozta innervatiós érzést. Az égő gyertyának a szem által felfogott képét a látóideg átvezeti az agykéreg nyakszirtlebenyében levő látómezőre. A gyermeknek ezen tapasztalat utján szerzett emlékezetbeli képei mellett ez után már nem kell a a fájdalommal járt reflex-miveletet megismételnie, ha égő gyertyához jut, hanem tudatosan kerüli el a veszélyt.

Elmebetegeknél az észrevevést és annak helyességét befolyásolják a már említett hangulatbeli elváltozásokon kivül a szellemi és mozgási míveletekben nyilvánuló akadályozottság, gátlás, az egyoldalu társitási míveletek, a melyek csak bizonyos, szükebb gondolatkörre kényszerítik a figyelmet s azon kivül eső ingerek nyomtalanul zajlanak le. De különösen befolyásolják az objectiv észrevevést a hallucinatiók, illusiók és téves eszmék. A hallucinatio és illusió között lényeges különbség van.

A hallucinatiónál minden realis inger nélkül keletkezik érzéki észrevételként imponáló benyomás. A beteg lát alakokat, hall hangokat, melyek nem léteznek. Az illuziónál a meglevő ingert tévesen fogja fel a beteg, pl. egy fatörzset fenyegető alaknak néz. A hallucinált kép a realitás minden szinezetével bir és épen ezért különbözik az egyszerü emlékezeti képtől. Ha emlékezetünkben fel akarunk idézni valamely személyt, figyelmünk teljes megfeszitése mellett sem mondhatjuk, hogy azt úgy látjuk, mintha valóban előttünk állna. Míg a hallucináló beteg előtt a személyek, tárgyak, tüneméyek összes sajátságaikkal a való élethez híven jelennek meg. Az érzékcsalódások és téves eszmék egyrészt téves észlelésre, másrészt a benyomásoknak meghamisitott alakban való közlésére disponálják az elmebetegeket, a kik ily módon legvalótlanabb dolgokat is teljes meggyőződéssel adhatnak

elő. Egy alkoholista férfi betegem pl. égre-földre esküdözött, hogy feleségét a férfi osztályon a férfiak közt fekve látta naponta s hol az egyik, hol a másik beteg takaróját emelte fel, hogy feleségét leleplezze.

A tanuzási képesség másik fontos feltétele a zavartalan *emlékező képesség.*

Az emlékező képesség a benyomásoknak *megjegyzésében*, a jövő számára való *megőrzésében* és szándékos vagy véletlenül a külső és belső ingerek által provokált *felidézésében* (visszaemlékezés) nyilvánul. Az emlékező tehetség — mint ismeretes — sokféle egyéni sajátságot tüntethet fel. Némelyeknél a helyre, térre, másoknál a nevekre, időre, számadatokra, színre, zenére stb. való emlékezet van kifejlődve. Vannak továbbá olyanok, a kiket foglalkozásuk, életmódjuk, a helyi viszonyok hosszas gyakorlat után bizonyos irányú észleletekre s a benyomásoknak rögzitésére disponálnak. A számokkal sokat foglalkozók a számadatokat, a mérnökök, építészek a térbeli viszonyokat helyesebben becsülik és tartják meg, az orvosok a szervezet bizonyos átalakulásait, sajátságait, a betegség helyét (az elváltozás irányát, jobb vagy bal oldalt) megszokták fixirozni (pedig a tapasztalat szerint legtöbb ember téved arra nézve, hogy valakinek a jobb vagy bal szemén, arczfelén, karján stb. volt-e valami, melyik kezében tartott bizonyos tárgyat, jobbról vagy balról állt-e valaki mellette — holott eme kérdések sokszor fontosak lehetnek valamely bünperben). Épen ezért eme specialis tulajdonságok a tanuvallomások értékének megitélésénél nagyon fontosak.

Az akaratunkkal, vagy valami külső, belső inger (pl. a már látott tárgy megpillantása, felemlítése, az ide vonatkozó kérdések) által felidézett tapasztalati emlékkép a valamikor szerzett benyomásnak nem hűséges másolata, körvonalai halványabbak, nélkülözi az érzéki elevenség szinezését. Ennek oka pedig a már említett azon körülmény, hogy az érzéki benyomás nem rajzolódik le egyszerüen az agykéregbe, hanem mindig bizonyos associatiós míveleteket és hangulatbeli szinezést provokál, a melyek azt bizonyos mértékben módosítják vagy meghamisítják, de a hozzátoldásokra vagy megcsonkításokra is disponálnak.

A tanúvallomások szempontjából fontos, hogy a valamikor átélt eseményeket képesek legyünk nemcsak lerajzolni agyunkba, de ezen, hogy úgy fejezzem ki magamat, *néma (mutualis) képet* öntudatunkba bevetíteni és szavakba foglalva *verbalis képpé* alakítani. Itt következik aztán a visszaadó képesség egy újabb fogyatékossága. Ahoz u. i., hogy valaki az észlelt, tapasztalt vagy hallott tüneményeket, eseményeket kifogástalanul, helyesen leirni, megjelölni, megmagyarázni képes legyen, az intelligentia és a képzettség bizonyos foka, valamint megfelelő szóbőség szükséges. Sok esetben a szó nem eléggé tökéletes a benyomások kellő és hű kifejezésére. Innen van aztán, hogy egy és ugyanazon dologra, bizonyos finomabb árnyalatokra vonatkozólag kapott tanúvallomások annyira eltérők lehetnek. Pedig sokszor egy-egy nem jól megválasztott és alkalmazott kifejezés döntő lehet bizonyos vélemény kiformálódására.

Ezen sajátságokon kivül még sok más körülmény is befolyásolhatja az emlékező képesség hűségét úgy a physiologicus, mint pathologicus viszonyok között. Ilyen a benyomás és a vallomás között letelt *idő hosszúsága.* A kisérletek és a mindennapi tapasztalatok bizonyítják, hogy — eltekintve a kivételes memoriájú emberektől — idővel az emlékképek elmosódnak, vesztenek szinük élénkségéből.

Fontos továbbá a hallottak és észleltek *logikai kiegészítése.* Midőn az egyén a multak képét óhajtja feleleveníteni, az emlékezetbeli hézagokat combinativ következtetések útján igyekszik kitölteni. Az ember idők folyamán nyert tapasztalatok alapján megszokja, hogy egyes eseményeket, tüneményeket, tárgyakat bizonyos körülmények között, bizonyos csoportosulásban, helyzetben lásson s ha ez valamikor nincs így, a gyakoriságból levont következtetés alapján oda képzeli s beáll az emlékezetbeli meghamisitottság (paramnesia). A vizsgálatom tárgyául szolgáló egyik egyénnek pl. olyan képet mutattam, a melyen a többi közt egy kerti pavillon volt, melynek nyitott ajtaján át asztal látszott székek és pad nélkül. Kérdésemre: mit látott, megjelöli az asztalt. Midőn tovább faggattam, hogy mi volt az asztal mellett? azt felelte: «Szék és pad».

Ezen hézagot kitöltő associatiós műveletek mellett a tanúvallomások hűségét meghamisíthatja az *egyéni színezésre való* hajlam is, különösen pedig a Stern által kiemelt expansiós tendentia, a midőn az egyén vallomásában saját felfogása és ízlése szerint változtathatja a tüneményekre, eseményekre, személyekre, tárgyakra, cselekvésre, időre vonatkozó kifejezéseket, jelzőket. Pl. az egyik azt mondja, hogy X. a hegyre ment, a másik, hogy sietett, a harmadik: szaladt. Mily változáson mehet keresztül a szájról-szájra adott közlemény, az általam végzett következő kisérlet bizonyítja. Az itt közölt szöveget felolvastam A. 18 éves művelt társadalmi osztályba tartozó nőnek s kértem, hogy azt emlékezet után írja le három nap mulva:

1. 1903. január 20-án Pozsonyban Nagy Péter épen háló szobájába akart vonulni, a mikor a szomszéd szobában zajt hall. Rögtön íróasztalához futott s onnan revolverét kivéve, a zaj helyére sietett. Egy álarczos alak épen az ezüstneműeket rakosgatta a magával hozott zsákba. A mint a nesztelenül belépő Nagy Pétert meglátta, mindent ott hagyva, kiugrott az ablakon. A cselédség azonban elfogta s még az este kiderült, hogy Vörös József elcsapott inas volt a tettes.

Három nap mulva A. kisasszonytól a következő írásbeli választ kaptam:

2. 1903. január hóban Pozsony mellett merénylet történt. Mikor Nagy *Pál* le akart feküdni, a szomszéd szobából zajt hallott. *Arczából kikelve, rémülten futott revolvere* után és a szomszéd szobában épen akkor lepte meg a tolvajt, a midőn az ezüstnemüeket el akarta rabolni. A tolvaj elmenekült, de elfogták s kiderült, hogy Vörös *Péter*, a kit épen onnan csaptak el, mert szolgai kötelességét nem teljesítette.

Az A. által leírt fogalmazványt felolvastam B. kisasszonynak, a ki ismét három nap mulva a következőket irta le:

3. Budapesten egyik nyaralóban néhány év előtt betörést terveztek. Nagy Pál épen aludni készült, a mikor zajt hallott az egyik szobában. *Segélyért kiáltott,* revolverével a másik szobába futott, a hol egy gyanús alak az ékszeres szekrényt törte fel. Nagy Pál kiáltozására futásnak eredt. Nagy *Pál* az *izgatottságtól sokáig nem tudott magához*

térni s egész éjjel őriztette házát. A tettes egy elcsapott inas volt. Neve Vörös Péter.

Végre B. fogalmazványát C. kisasszony előtt olvastam fel s ez három nap mulva a következőket írta le:

4. Rémes jelenet történt Budapesten a mult hetekben. Nagy nevű villatulajdonos este napi teendőinek elvégzése után bágyadtan tért hálószobájába. Már épen le akart feküdni, a mikor zajt hallott. Azonnal betörésre gondolt. *Lázas izgatottsággal rohant revolveréért és a mint a másik szobába ért, az ékszereket, ezüst evőeszközöket tartalmazó fiókokat nyitva és üresen találta.* Mivel az ablak nyitva volt, azonnal arra gondolt, hogy a tettes azon át menekült. Fellármázta a cselédséget és *Vörös Péter inasnak* sikerült elfognia a tettest, a ki térden állva esdett kegyelemért. Átadták a csendőrségnek.

Ezen részint hézagpótló, részint egyéni színezésen alapszik pl. — a mit gyakran tapasztalhatunk — a tanuknak az ittasság fokára adott ellentmondó vallomása. Az egyik azt vallja, a büntettesen nem látszott az ital hatása, egyenesen járt, a másik úgy nyilatkozik, szeme fénylett, arcza ki volt pirulva, sokat beszélt, a harmadik: nehezen beszélt, áradt belőle a borszag, kiabált, a negyedik: hogy dülöngött, tántorgott.

Pathologicus viszonyok között a valót meghamisíthatja a *kóros hazudozásra* való hajlam (pseudologia phantastica), a melylyel különösen hysteriásoknál és kóros elmegyengeségben (imbecillitasban) szenvedőknél találkozunk. Ezen egyéneket a fokozott képzelő erő, a táves eszme és kedélyi izgatottság, az itélő képesség megfogyatkozása mellett, autosuggestióra, emlékezetbeli csalódásokra, szeszélyes ötletekre disponálja s teljes meggyőződés hangján képesek soha meg nem történt, képzelt, vagy csak hallott eseményeket saját élményeikként elmondani.

A tanúvallomásokra nagy befolyást gyakorol a *suggestio* is, a melyet főleg a feltett kérdések különféle alakjával lehet elérni s a mely legjobban érvényesül a gyermekeknél.

Binet * franczia psychologus érdekes kisérleteket vég-

* «La suggestibilité» Paris, 1900.

zett a gyermekek szavahihetőségére nézve az általa alkalmazott «kérdéses módszerrel». A gyermekeknek, kiket különkülön hallgatott ki, képeket mutatott s aztán észlelési és megfigyelő képességüket vizsgálván, három rendbeli kérdéseket intézett hozzájok: 1. olyanokat, melyek a feleletet közelről érintették (pl. «hogy van a szög a cartonra szegezve?»); 2. olyanokat, a melyek inkább provokálták a téves, mint helyes választ (pl. «a képen levő ember fején nincs kalap?»); 3. egészen hamis kérdéseket (pl. «A képen levő ember keresztbe tette a lábát?» Pedig csak mellképet mutatott a gyermeknek). Az első kérdésre átlag nyolcz helyes és három helytelen (27%) feleletet kapott, a 2-ikra nyolcz helyeset és öt (38%) helytelent, a 3-ikra öt helyeset és tizenegy (62%) téveset. A suggestiós befolyást úgy is kimutatta, hogy három gyermeket egyszerre vezetett be a szobába és egyszerre intézte hozzájok a kérdéseket s feltünt, hogy mindig egy gyermek vezette feleleteiben a többit.

Bernheim nancy-i egyetemi tanár* a suggestio igen tanulságos példáit hozza fel. S. J. 22 éves betüszedő, ischias miatt vétette fel magát klinikájára. Bernheim észrevette, hogy könnyen hypnotizálható és éber állapotban is suggestibilis. Ischiását suggestióval meggyógyította. 1886 márczius 21-én Dr. Schmitt tanár előtt a következőket mondta neki: «Nézze azt az urat; tegnap találkozott vele az utczán, a mint másokkal társalgott. Midőn Ön elhaladt mellette, néhány botütést mért Önre és a zsebében volt pénzét elvette. Mondja el, miként történt a dolog. S. J. azonnal a következőket felelte: «Tegnap délután három órakor az Akadémiatéren haladtam át. Ez az úr ott állt és több egyénnel beszélgetett. Egyszerre csak, magam sem tudom, miért, rám rohant, néhány botütést mért rám, kezével zsebembe nyult és a nálam volt pénzemet elvette». — «Való ez?» — kérdi Bernheim — «Nem én biztattam fel épen most, hogy ezt mondja?» — «Ez való igaz». — «De ön tudja, hogy képes vagyok önt magnetizálni és suggerálni?» — «Ez nem sug-

* De la Suggestion et de ses applications etc. Paris, 1888. Németre Dr. Freud S. fordította.

gestio, ez való.» — «Mi az ön foglalkozása?» — «A Berger-Levrault-féle nyomdában dolgoztam; a Revue médicale de l'Est betüit szedtem.» — «Tudja, ki ez az úr?» — «Nem, nem ismerem.» — «Ez dr. Schmitt, a Revue médicale de l'Est szerkesztője. Csak nem akarja elhitetni, hogy egy ilyen ember képes lenne olyan szegény ördögöt, mint ön, megütni és kirabolni?» — «Igaz, nem tudom, miért követte el azt, de nem mondhatok mást, csak a mi igaz.» — «Figyeljen ide! Ön tisztességes ember és hisz az Istenben, nemde?» — «Igen, tanár úr.» — «Tudja, hogy senkit sem szabad vádolni, ha a dolog felől nincsen teljesen tisztában. Mit fog vallani, ha a rendőrbiztos elé állítják?» — «A valót fogom mondani; ő megütött és pénzemet elvette.» — «Meg is esküszik rá? Elég biztosnak érzi magát, hogy megesküdhessék? Jól vigyázzon! Talán mégis képzelődés, álom az egész?» — «A Szentség előtt is képes vagyok esküt letenni.» — «Talán más egyént téveszt össze ezen úrral?» — «Nem, ez az az úr, egész biztosan tudom.»

Ezen társalgás alatt három fiú volt közelükben. Az egyik tizennégy éves, tuberculozisban szenvedő s könnyen suggerálható, hallucinatiókra alkalmas, elég intelligens, írni, olvasni tudott s szerény és kifogástalan magaviselete miatt az ápolónők és betegek kedvencze. Bernheim hozzá fordul: «Úgy-e, hallottad, hogy ez a fiatal ember ma reggel ezt a történetet elmondta neked?» — A fiú minden vonakodás nélkül felelte: «Igen, tanár úr.» — «Mit beszélt el?» — «Hogy egy úr megütötte és pénzét elvette.» — «Hol?» — «A kórházban.» — «Tévedsz, azt nem hallottad, mert nekünk úgy mondta, hogy az Akadémia-téren történt.» — A fiú, a nélkül, hogy zavarba jött volna, a következőket felelte: «Nem emlékszem, hol történt a dolog, de azt tudom, hogy elbeszélte nekem, hogy megütötték és kirabolták.» — «Mikor mondta el neked?» — «Ma reggel fél nyolcz órakor.» — Bernheim haragot színlelve, mondta: «Ne hazudj nekem, fiam. Nem lehetséges, hogy erről beszélt volna. Most hallottad az egészet. Különben derék és becsületes fiú vagy; nem szabad szivességből történeteket kitalálni.» — «De tanár úr, higyje el, ma reggel mondta el nekem.» — «Mit fogsz mon-

dani, ha a rendőrbiztos erre nézve kikérdez?» — «Azt fogom mondani, hogy az beszélte el nekem.» — «Tudnál rá megesküdni?» — «Képes volnék megesküdni.» — Bernheim ezután egy másik közel fekvő, tizennégy éves, gyermekhűdésben szenvedő fiúhoz fordult, a ki éber állapotban is könnyen suggerálható volt: «Ott voltál, a mikor ez az úr elmondta, hogy megverték és kirabolták?» — Minden vonakodás nélkül: «Igen, tanár úr.» — «Mikor beszélte el?» — «Ma reggel fél nyolcz órakor.» — «Ugyan, ugyan, nem kell úgy, mint valami papagájnak, ismételned azt, a mit másoktól hallottál. Azt akarom tudni, hogy magad hallottad-e ma ezen úr szájából?» — «Igen, ma reggel fél nyolcz órakor.» — «Megesküdnél rá?» — «Megesküdném.»

A szintén közeli ágyban egy kilencz éves fiú volt s mellhártyagyuladás után reconvalescált. Ennek is könnyen lehetett suggerálni. Bernheim hozzá fordult és a következő kérdést intézte: «Te is hallottad a történetet?» — Ez vonakodva feleli: «Nem emlékszem rá jól.» — «Emlékezzél csak vissza; ma reggel mondta el előtted. Ne resteld, ne félj. Elmondhatod, a mit tudsz.» — Néhány pillanatnyi gondolkozás után feleli: «Igaz, hallottam.» — «Mikor?» — «Ma reggel fél nyolcz órakor.» — «Mit?» — «Hogy egy úr megütötte és pénzét elvette.» — «Biztos vagy benne, hogy hallottad? Előbb még nem emlékeztél rá. Épen most hallottál felőle és nem ma reggel.» — «Egész biztos vagyok benne, tanár úr.»

S. a következő napon elhagyta a kórházat. Elmenetele előtt Bernheim a szobájába hívta és négyszemközt szólt hozzá: «Mondja meg most az igazat. Tegnap dr. Schmittet vádolta, hogy bottal megütötte és pénzét elrabolta. Vallja be, hogy ez nem igaz, csak tréfált. Azt hitte, hogy szivességet tesz nekem, ha elfogadja azt, a mit mondok. Most magunk közt vagyunk, ismerje be, hogy mindaz nem igaz.» — «Esküszöm önnek» — feleli S. — «hogy az igaz. Az Akadémiatéren haladtam át, a midőn bottal jött nekem, megütött és pénzemet kivette a zsebemből. Nem volt tárczám, csak tíz sousm apró pénzben s ez hiányzik.» — «Hogy lehetne az, hogy egy orvos egy olyan szegény embertől, mint ön, né-

hány soust elvegyen. Ez hihetetlen!» — «Igen, én sem tudom, miért követte el, de megtette.»

Magam a suggestiós befolyás és részben transformálódás következő esetét észleltem. A család körében elbeszéltem, hogy a nyáron egy tengeri fürdőben 13 éves kis öcsémet (fivérem fiát) egy hasonló korú fiú mint idegent folyton csúfolta s belekötött. Egy darabig tűrte az insultusokat, de aztán türelmét vesztve, vállon ragadta a fiút s addig rázta, míg a gúnyolódó szavakat vissza nem vonta s önmagára nem mondta («én vagyok a buta»). Az előadást figyelemmel hallgatta a jelen volt 10 éves fiú s néhány percz múlva mindnyájunk hallatára szóról-szóra elmondta a történetet, de úgy, mintha ez vele és egy iskolatársával esett volna meg s a történet hőse ő lett volna. Többszörös ellenvetésem után is megmaradt állítása mellett.

Kosog * a breslaui népiskola 3-ik osztályába járó tanulókkal mind az öt érzékszervre gyakorolt behatás útján előidézhető suggestiót tette tanulmánya tárgyául. Igy először közelről fehér lapot mutatott nekik, a melynek közepére tintával egy kis pontot rajzolt. Ezután hátrálniok kellett a tanulóknak, majd a kathedra felé visszatérniök mindaddig, míg a pontot világosan látták. Miután ezen míveletet háromszor megismételte, a fehér lapot észrevétlenül kicserélte egy olyannal, melyen nem volt fekete pont. Erre újra háromszor megismételtette a közeledést és távolodást. 440 kisérlet közül 283 esetben (65%) sikerült a suggestio (t. i. a fekete pont látásának jelzése ott is, a hol nem volt). Ugyanígy a hangvilla búgását jelezték még akkor is, a mikor ezt G. hangtalanul helyezte a kathedrára stb.

Mint már említettem, a tanuvallomások psychologiájára, az észlelő, megfigyelő és visszaemlékező képesség hűségére, megbizhatóságára, valamint hiányosságára vonatkozólag *Stern William*nak, a breslaui egyetem tanárának a «Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft» 22-ik kötetének

* Suggestion einfacher Sinneswahrnehmungen bei Schulkinder: Beiträge zur Psychologie der Aussage. Herausgegeben von L. William Stern. 2. Folge, 3. Heft.

2. és 3. füzetében «Die Psychologie der Aussage. Experimentelle Untersuchung über Erinnerungstreue» czímen közzétett, nagy gonddal és alapossággal végzett kisérletei és megfigyelései adták meg az impulsust. További tanulmányainak eredményét az általa megindított és szerkesztett «Beiträge zur Psychologie der Aussage» czímű folyóiratban ismertette.* Kezdeményezésére a kisérletek és közlemények egész sora következett.

Stern első kisérletei alkalmával 18—24 éves tanulók és egy 45 éves mathematikus elé (25 egyén) a szemléltető oktatásnál használni szokott fekete-fehér nyomású képeket helyezett, a melyeken jól körvonalazott tárgyak, tények a természetes életet tükrözték vissza s ezeket 3—4 perczig azon kijelentés mellett nézette velök, hogy a látottakat el kell mondaniok vagy leirniok. Az észlelés után adott spontán feleleteket elsődleges bemondásnak (primäre Aussage), a több (5—14—21) nap eltelte után idevonatkozólag kapott nyilatkozatokat másodlagosnak (secundäre Aussage) nevezte. Ezenkívül felszólította a vizsgált egyéneket ezen idő letelte után, hogy mondják el emlékezetből vagy irásban húzzák alá azon észlelteket, a melyek valódiságára nézve képesek lennének a biróság előtt az esküt letenni (utókisérlet). Ezen kisérletei alatt a kedélyi izgatottság és suggestiós befolyás hatását kizárta. Később megejtett vizsgálatainak módszerét úgy módositotta, hogy 1. nem felnőttekkel, de különféle társadalmi osztályba tartozó 7—18 éves tanulókkal és tanulónőkkel (47-tel) végezte kisérleteit; 2. a vizsgáltak nemcsak összefüggő jelentést adtak a tapasztaltakról, de ezen spontán bemondás után rendszeres kihallgattatásnak is alávetette őket, a mely alkalommal a valót megvilágitani czélzó kérdéseken kívül tévútra vezető suggestiós természetűeket is tett fel — tehát kutatta a szabad és kötött vallomás (freie

* Angewandte Psychologie. Aussagestudium. 1. Heft. — Die Aussage als geistige Leistung und als Verhörsprodukt. 3. Heft. — Wirklichkeitsversuche. — Über Schätzungen, insbesondere Zeit- und Raumschätzungen. 2. Folge. 1. Heft. — Leitsätze über die Bedeutung der Aussagepsychologie für das gerichtliche Verfahren. 2. Folge. 2. Heft.

und gebundene Aussage) hitelessége között levő különbséget; 3. megszemlélésre színes képeket adott, melyeket egy perczig nézetett velök. Tanulmányozta a gyermekek bemondásának törvényszéki és pædagogiai jelentőségét és figyelemmel kisérte ezek sajátságait a szellemi fejlődés különféle fokán. A vizsgált egyénekkel külön-külön foglalkozott. A felteendő kérdéseket előre megállapította, leírta és felolvasta. Az adott feleleteket minden egyénre nézve külön lejegyezték. A vizsgálatra vonatkozó naplóban öt rovatot készíttetett. Az elsőbe a spontán bemondásokat jegyezték be és mindjárt oldalt a helyeseket +, a hamisakat — jellel. A többi négy rovat a kihallgatásra vonatkozott. Mindegyik úgy volt ketté osztva, hogy az egyikben oda volt nyomtatva a kérdés, a másikba bevezették a feleletet. Ezek után következtek a keskenyebb rovatok: a helyes, hamis és bizonytalan válaszok megjelölésére szintén + és — alakban. A suggestiós kérdést **-al, a színre vonatkozót *-al látta el. Megállapította külön a spontán bemondásnál, a kihallgatásnál talált adatokat és ezek összeségét.

Stern vizsgálatainak első csoportjánál a következő eredményre jutott:

1. Az összes vizsgált egyénnél átlag 85·5 adat közül 58·2 helyes (70%), 18·7 hamis (22%), 6·6 bizonytalan (8%). 2. A két nembeliek feleleteit összehasonlítva, a fiúk felülmulták a leányokat. (Pl. a fiúk 61·4 helyes felelete állott a nők 51·2-hez.) 3. A kor előhaladtánál a hibák apadtak és pedig a 7-ik évtől 14½-ig a helyes adatok 44%-al emelkedtek, míg a hibák 30%-al csökkentek. 4. A spontán bemondásnál a hiba jóval kevesebb, mint a kihallgatásnál. (Az előbbinél 6%, az utóbbinál 33%.) 5. A leányoknál a személyekre és azok cselekedeteire vonatkozó (34%, 25% a fiúk), a fiúknál a tárgyakra vonatkozó adatok biztosabbak. 6. A színekre, térbeli viszonyokra, számolásra, becslésre vonatkozó adatok bizonytalanok. 7. Nem egészen ⅓ része a feleleteknek a suggestiós kérdések által befolyásolható volt. A suggestio ellen való ellenálló képesség a legfiatalabb vizsgált egyéntől a legöregebbikig csaknem megkettőződött. 8. *Három héten* túl folytatott vizsgálataiból az tűnt ki, hogy az

észrevevés és bemondás között letelt minden nap $^1/_8$%-al fokozta az emlékezet hibáit.

W. Stern kisérleteket végzett a *helyi viszonyokra* és bizonyos lefolyt *eseményre* vonatkozó megfigyelő és visszaemlékező képességre nézve is.

14 jogász, 7 philosophus, 2 theologus, 1 orvostanhallgató képezte vizsgálata tárgyát, a kiket előzetes megbeszélésre egy tanterembe vezetett. Nyolcz nap mulva egy másik tanteremben jöttek össze, a hol felhivta hallgatóit, hogy az egy hét előtt volt terem tulajdonságait irják le az itt közölt kérdésekre adott feleletekben. A hallgatók közül 13 csak egyszer volt a tanteremben, 11 többször.

A kérdések a következők voltak:

1. Hány ablak van a tanteremben?
2. Rácsosak vagy nem?
3. Milyen a belépő ajtó kívülről?
4. Milyen ez az ajtó belülről?
5. A fal melyik részén van ez az ajtó? (közepén vagy oldalt, dél vagy észak felé?)
6. Van még más ajtó is a tanteremben?
7. Van kályha a tanteremben?
8. Milyen a kathedra?
9. Milyen a plafond?
10. Hány pad van a tanteremben?

A 10-ik kérdést, mely nem qualitativ, hanem quantitativ természetű, külön birálta el.

I. *A helyi viszonyokra* vonatkozólag a következő eredményeket kapta:

1. 14 kivánt adat közül átlag minden egyén 11·7 adatot, ezek közül 10·6 positivet szolgáltatott. Ez utóbbiak közül 8·6 helyes, 2·0 hamis. *Tehát minden ötödik positiv adat hamis.*

2. A 11·7 adat közül egy-egy egyénre 7·2 (68%) olyan esett, a melyet aláhuzott, tehát maximalis biztossággal jelzett (esküvel kész megerősiteni). Ezek közül egy-egy egyénre 0·5 hamis esett.

3. A jogászok átlagos értéke a többiekéhez képest jelentékenyen kisebb volt.

4. Az észrevevés megismétlődése csökkentette ugyan a hibákat, de ezek még mindig 13%-al jelentkeztek. Az tűnt ki, hogy a megismétlődés gyakoriságának számával nem arányosan emelkedik a reproductiós képesség, hanem csak kisfokban emelkedik.

II. *A lefolyt eseményre* vonatkozó kisérlet.

Stern itt azt a czélt tűzte ki, hogy a figyelem felhívása nélkül kapjon adatokat.

Az 1903—4-ben tartott psychologiai cursus ideje alatt egyszer összebeszélt Lipmann philosophussal. A gyakorlat alatt egy úr belép a terembe, Sternnel kiván beszélni s iratcsomót ad át neki. Egyúttal kéri, hogy a teremben levő könyvtárt használhassa. A könyvtárból egy könyvet vesz ki, öt perczig olvas belőle, aztán a könyvvel távozik. Stern felkéri, hogy a seminarium végéig várjon rá. A jelenet minden részletét előre megbeszélte s feljegyezte magának. A teremben 9 tanuló és 6 tanulónő volt. A szóban levő úr Sternt épen előadása közben zavarta meg.

Nyolcz nap mulva Stern a hallgatókat felhívta, hogy a jelenetről nyilatkozzanak és pedig *irásban* és *szóbelileg.* E czélból 24 kérdést adott át papiroson, melyre a választ meg kellett irniok.

Az eredmény a következő volt:

1. Az esetre vonatkozó általános tudásra nézve egyenként 13·3 helyes adat esett.

2. Az adott értesítések positiv adatainak *negyed* része, a kihallgatás útján nyertek *fele* hamis volt.

3. A női nem kevesebbet felejt, de többet hamisít meg.

4. A jelenet lefolyására vonatkozólag az adatok nagyon hiányosak voltak, s annak első phasisára nézve oly ellentétesek, hogy — mint Stern megjegyzi — csupán csak ezen adatokra támaszkodni kényszerülő biró a tényállást nem tudta volna megállapítani.

5. Különösen megbizhatatlanok voltak a belépő egyén személyére (nagyság, korbecslés, szakál, bajusz stb.) vonatkozó adatok.

Érdekes kisérleteket tett *Stern* az *időbeli* és *térbeli* becslésre vonatkozólag is. A többi közt azt találta, hogy kisebb

($^{8}/_{4}$—1 perczhyi) időtartamnál csaknem kivétel nélkül nagy hajlam észlelhető a jelentékeny *túlbecsülésre,* mely azonban az időtartam növekedésével csökken. 5 percz körül már majdnem megszűnik. Végre a becslés egy indifferens pontot lép át, melyen túl már kevesebb lesz.

Ha a megbecsülésre kitűzött időt valami megfeszített szellemi tevékenység tölti ki, akkor az hosszabbnak látszik a valónál.

A gyermekek gyakrabban becsülik túl, vagy kevesebbre az időt, mint a felnőttek.

A tárgyak hosszúságát illetőleg az 1—4 méter között levő méreteknél volt legjobb a becslés. Ezen határok között csekély a tévedés. Kisebb méret mellett a túlbecsülésre, nagyobb mellett a kevesebbre való hajlammal találkozhatni.

Liszt tanár Stern biztatására a berlini egyetemen 1901—2-ben tartott büntetőjogi seminarium alkalmával szintén végzett hallgatóival kisérletet a tanúzási képesség psychologiájára vonatkozólag. Egyik napon a cselekvő személyek előleges megbeszélése mellett, de a többi jelenvolt hallgató tudta nélkül, a következő jelenet játszódott le.*

A Tarde munkájának elreferálása folyamán kifejlődött eszmecsere után

1. Liszt kérdezi: mielőtt a zárszót a referensnek átadnám, kiván még valaki a tárgyra megjegyzést tenni?

2. K. feláll.

3. Liszt: K. collegát illeti a szó.

4. K. Tarde tanárt még a keresztyén moralphilosophia szempontjából kivánnám röviden méltatni.

5. Leh. feltünő hangosan: «Épen ez kellene még!»

6. K. «Szíveskedjék csendesen lenni, ha senki sem kérdezi.»

7. Leh.: «Ez szemtelenség.»

8. Erre felkel.

9. K. «Ha még egy szót szól, akkor . . .»

* Dr. Jaffa. Ein psychologisches Experiment im kriminalistischen Seminar der Universität Berlin. Beiträge zur Psychologie der Aussage 1903. 1. Heft.

9/*a*. és összeszorított s felemelt ököllel megy Leh.-nak.
11. Leh. revolvert vesz elő és csövét K. homloka felé tartja.
12. Liszt felemelt karjára üt.
13. A revolver K. melléig hanyatlik le.
14. Mikor K. szive tájáig jut, csettent.

Rövid idő mulva a hallgatóknak a következő jelentést olvasták föl:

«Gyilkosság kisérlete a büntetőjogi semináriumban. Hallatlan eset történt Liszt titkos tanácsos seminariuma alkalmával. Az eszmecsere alkalmával K. és L. referensek között szóváltás keletkezett; L. hirtelen revolvert rántott és K.-ra lőtt, a ki védelméül karját emelte fel. Csak az által lett a lövés elhárítva, hogy Liszt titkos tanácsos az utolsó pillanatban karjára ütött. A tettes ugyan azt állítja, hogy önvédelemből cselekedett s a történtekre nem képes teljesen visszaemlékezni, mert nagyon ittas volt, a kihallgatott tanúk a fenti tényállást teljesen megerősítették. További tanúk kerestetnek.»

A 10 hallgató irásban följegyezte a történteket és pedig 2 ugyanazon este, 1 egy nap, 1 hat nap, 3 egy hét és 3 öt hét mulva az eset után. Ezenkívül ötöt az esemény után mint tanút hallgattak ki a német bűnvádi perrendtartás 58. §-a értelmében külön és más tanúk jelenlétében. Ezeknek alkalmat adtak, hogy előbb összefüggően nyilatkozzanak az eset felől s aztán egyes kérdéseket intéztek hozzájok.

Minden vallomás után Leh.-nak megengedték, hogy ezekre a bűnvádi perrendtartás 256. §-a értelmében nyilatkozzék.

Ez alkalommal az esetről a következő — félrevezetésre irányuló — felvilágosítást adta: «Miután Liszt kimondta, hogy az eszmecserét bezárja és a referensnek adta át a szót, K. felállt és elkezdett beszélni, a nélkül, hogy erre engedélyt kapott volna. Erre ő — Leh. — félhalkan megjegyezte szomszédjának: «Ez még sem járja!» Most K. azon szavakkal: «Fogja be a száját!» rárohant és öklével arczul ütötte; erre ő — Leh. — revolvert rántott, de csövét a padlás felé tartotta. Erre K. felemelt karját megragadta, mialatt a revolver ravaszát megérintvén, az elsült.»

Jaffa Stern szerint a hibáknak három csoportját különböztette meg: a kihagyásokat, hozzátoldásokat és megváltoztatásokat s az egyes bemondott adatokat a szavakra és cselekedetekre vonatkozólag külön vette számításba.

Jaffa azt találta, hogy az I. csoportba tartozó egyének (a kik ugyanazon és következő napon adtak irásbeli nyilatkozatot) 53—73·3% hibát követtek el, a II. csoportbeliek (hat nap és egy hét mulva) 33·3—80%-ot, a III-ikhoz tartozók (egy hó mulva kihallgatva) 40—80%-ot, a IV. csoportba tartozók (öt hét mulva irásban nyilatkozók) 26·7—60%-ot. Legtöbb hibát követett el a 9—14. pont alatti cselekményekre vonatkozólag, a midőn a kedélyi izgatottság fokozódott és pedig egyesek nemcsak hiányos adatokat mondtak be, hanem még toldásokat is eszközöltek. Leh. eltérő nyilatkozata azonban alig befolyásolta a feleleteket.

Sommer [1] az életből lephotographált különféle képeket, helyzeteket, eseményeket vetített diapositivek segélyével a vizsgálat alatt levő egyének elé bizonyos meghatározott időre (pl. öt másodperczre) s aztán azok eltüntetése után elmondatta velök a látottakat. A felfogó és reprodukáló képesség minőségének, sajátságainak megállapitására a spontán bemondás és a kikérdezés módszereit együttesen alkalmazta. Ismerteti amaz élettani és kóros tényezőket, a melyek ezen képességekre befolyást gyakorolhatnak. Hangsúlyozza, milyen óvatossággal kell ezek jelentőségét mérlegelni s egyes esetekből nem szabad mindjárt általános szabályokat levonni.

Wreschner [2] a tanulókat alapos vizsgálatnak vetette alá és azt találta, hogy a helyzetre nézve kapott legkevesebb hibát, a helyi viszonyokra vonatkozó adatok fele részben voltak csak jók, míg a szinre és alakra vonatkozók nagyon hiányosak. A személyek sajátságait pontosabban és jobban irták körül, mint a tárgyakéit.

Bogdanoff [3] ép és beteg elméjű egyének megjegyző ké-

[1] Die Forschungen zur Psychologie der Aussage. Juristisch-psychiatrische Grenzfragen. II. B. 6. Heft.

[2] Archiv f. d. ges. Psychologie. I.

[3] Experimentelle Untersuchungen der Merkfähigkeit bei Gesunden u. Geisteskranken. Beiträge zur Psychologie der Aussage. 2. Folge. 2. Heft

pességét a Bernstein-féle módszerrel vizsgálta, a mely abban áll, hogy a kisérlet tárgyát képezők elé vonalakból és ivekből összecombinált kilenczféle ábrát helyezett egy keretbe, hogy 30 mpig nézzék. Ezután ezeknek egy nagyobb lapon levő 25 rajzból ki kellett keresniök azokat, a melyek az előbb látottakkal azonosak vagy hozzájok hasonlók. Az ép elméjüek (55 egyén) $1/5$-de szolgáltatotott csak helyes adatokat. Azt találta továbbá, hogy legtöbb jó adatot az épelméjüek és legtöbb rosszat a paralysis progressivában szenvedők nyujtották.

*Lobsien** az elmegyenge és rendes szellemi tehetségű iskolás gyermekek észlelő megfigyelő, emlékező képességére nézve tett kisérleteket oly módon, hogy azok elég rövid időre (5 mperczre) egyszerű rajzokat (kalapács, csésze, kalap, kés olló, kulcs, alma, tölcsér stb.) tartalmazó képeket állított azon meghagyással, hogy a mint a kép eltünik, rögtön írják le az elébök helyezett s előre megállapított kérdésekkel és nevökkel ellátott papiroslapra azt, a mit láttak. A kérdések: 1. hány tárgyat láttál, 2. hogy hívják azokat? Ezen kérdéseket 24 és 48 óra mulva megismételte. A kisérletek további részei: a gyermekeknek egy pohár tiszta vizet mutat s azt mondja, ebbe egy csepp rózsaolajat tett s a ki ezt a szagot érzi, írja le, a ki nem, az húzzon egy vonást. Erre sorba megszagolják. Szuggerál aztán ízt is úgy, hogy kijelenti a tanulók előtt, hogy a pohár vízbe málnaszörpöt öntött, de csak oly keveset, hogy a vizet szinessé ne tegye. Fapálczikát dugván bele, a gyermekkel megizlelteti. Továbbá hasonló tüneményeket kifejező tíz szavankint csoportokat állít egybe s azokat a gyermekek előtt felolvasssa és felhívja őket, hogy írják le azt, a mit megjegyeztek maguknak. Majd aztán több tárgyat és személyt ábrázoló képet figyeltet meg velök két perczig s az ide vonatkozólag előre megállapított kérdésekre választ kér. Végül pedig a látott szindarabban előforduló külső mozzanatok (szoba, ruházat stb.) spontán

* Ueber Aussage und Wirklichkeit bei imbezillen verglichen mit normalbegabten Schulkindern. Beitr. zur Psych. der Aussage. 2 Folge. 4. Heft.

leírását kérte tőlük. Lobsien kisérletei alapján azon eredményre jut, hogy az imbecillisek bemondásai a normalis iskolás gyermekekéivel szemben megbizhatóbbak ott, a hol mechanikus emlékezetbeli tevékenységről van szó, de minden oly esetben háttérbe szorulnak, a hol a képzettársítás önálló szabad működéséről van szó, a midőn az egyén maga kénytelen irányitani (különválasztani, új sorozattá alakítani) a képzeteket és a hézagokat kitölteni — vagyis combinálni.

Lobsien előbbi vizsgálata [1] alapján kimutatta, hogy az épelméjű iskolás gyermekek bemondása mily hihetetlenül megbizhatatlan még akkor is, a midőn élethű, eleven jelenségek, események észleléséről van szó. De kisérletei azt is bizonyítják, hogy a gyermekek megfigyelő és emlékező képességének elevenségét és hűségét rendszeres pedegogiai módszerekkel fejleszteni lehet.

Weber L. W.[2] felhozza, hogy dr. jur. *Detmold* tanár 1903. febr. 4-én a göttingai psychologiai-törvényszéki egyesület ülésén a tanuvallomások psychologiájáról tartott előadást psychologusok, jogászok és orvosok előtt. A kifejlődött eszmecsere alatt a jelenlevők nagy részének tudtán kivül kisérletet rögtönöztek. A terem előtt hirtelen lárma és szóváltás keletkezett. Egyszerre csak szines clown-öltözékben beront egy férfi *(A)*, egyik kezében hólyagot, a másikban török fezt lóbálva. Egy szintén feltünő öltözékben levő szerecsen *(B)*, a fez tulajdonosa, kezében revolverrel. *A*. a terem közepén összerogyott, mialatt a hólyag megpattant. *B*. rárohant. Ezen dulakodás közben *A*. elvesztette a fezt, *B*-től elragadta a revolvert, felugrott és a terem ajtaján kifutott, *B*. követte. Ezen jelenet alatt *A*. azt kiáltotta: «Most itt van a fezed, czudar fekete». *B*. «Agyonlőlek, átkozott kutya.» Az egész jelenet 15—20 másodperczig tartott. Ezután az eszmecserét folytatták s annak bevégezte után, körülbelül fél óra mulva a jelenlevők közt kérdő-íveket osztottak ki, hogy azok pont-

[1] Aussage und Wirklichkeit bei Schulkindern. Beiträge zur Psych. der Aussage. I. F. 2. Heft.

[2] Ein experimenteller Beitrag zur Psychologie der Zeugenaussagen. Beiträge zur Psych. der Aussage. I. F. 4. Heft.

jait töltsék ki. A kérdések a lefolyt esemény körülményeire, az abban szerepet játszott személyekre, azok ruhájára, nagyságára, cselekedetére stb. vonatkoztak. A nyert adatokból kitünt, hogy a jelenvoltak többségének körülbelül fele a történtek felől vagy semmi részletet nem tudott mondani (pl. azt mondták, hogy a jelenet oly meglepő volt, hogy reá vonatkozólag nem tudnak helyes feleleteket adni, vagy hogy nem láttak semmit) vagy a nyujtott adatok hamisak voltak. Egyesek bizonyos részleteket önmaguk combináltak ki. Az egyes eseményekre, cselekedetekre vonatkozó adatok helyesebbek voltak, mint a személyt, ruházatot illetők. Az időbeli viszonyok megitélése a legrosszabb.

Cramer[1] göttingeni tanár psychiatricus szempontból általánosságban, klinikai tapasztalatok alapján fejtegeti azon kóros tényezőket, a melyek az elmebetegek, valamint az elmebajosok és épelméjűek közt levő határon álló egyének (epilepsiások, alkoholisták, hysteriások, degeneráltak, traumás behatások után elfajultak, neurastheniások, agysyphilisben szenvedők) tanúzási képességét befolyásolják. Figyelmeztet arra, hogy az elmebetegek tanúzási képességének megitélése alkalmával nagy óvatossággal kell eljárni. Ez az elmeorvosra nézve is terhes feladat, mert csak akkor mondhatja az elmebeteg bemondásait elfogadhatónak, ha kimutathatja, hogy a tanuzást feltételező szellemi művelet a kóros befolyástól ment. Ennek megállapitása pedig nehéz s csak akkor lehetséges, ha az elmeorvos a beteget nagyon jól ismeri s ha a körülményeket alaposan mérlegelni képes. Minden egyes esetben individualis vonásokat is figyelemben kell részesíteni és általános szabályok nem állíthatók fel.

Gmelin[2] az emlékezetbeli csalódás érdekes példáját hozza fel. X. orvos, a ki egy ünnepély alkalmával hosszabb ideig a német császár közelében állott, határozottan azt állította, hogy a császár nadrágján látta a generálisok piros

[1] Über die Zeugnisfähigket bei Geisteskrankheit und bei Grenzzuständen. Beiträge zur Psych. der Aussage. 1. Folg. 2. Heft.

[2] Zur Psychologie der Aussage. Juristisch-psychiatrische Grenzfragen. 3. Band. 6—7. Heft.

csíkját. Midőn az ezzel ellenkezőt bizonyitgató fogadást ajánlott fel neki, azt azon indokolással utasította vissza, hogy teljesen biztos a dologban. Végre a szárnysegédhez fordultak, a ki azt a felvilágositást adta, hogy a császár a kérdéses alkalommal württembergi ezredének ezredesi egyenruháját viselte. X-nél a tévedést azon körülmény idézhette elő, hogy a császár fején tollas csákó és vállán generális-jelvény volt, míg a nadrágon hiányzott a vörös csík.

Schneickert[1] Stern és mások (Sommer, Diehl, Gross, Lobsien, Lipmann O., Heilberg A., Bernbeim E., Wreschner stb.[2]) kisérleti adatainak mérlegelése után a német bűnvádi perrendtartás revisiója szempontjából a következő tételeket vonja le.

A kriminalpsychologia tanait az eddiginél nagyobb figyelemben kell részesíteni úgy a törvényszéki gyakorlatban, mint a törvényhozásnál. Az elmebetegek és gyengeelméjűek, valamint a 7 éven aluli gyermekek a tanuzásra képteleneknek tekintessenek.

A vizsgálóbiró hatásköre terjesztessék ki, ő eszközölje először a hivatalos tanúkihallgatásokat, esetleg a tanúk megesketését is. A második és utolsó közvetlen tanúkihallgatás az elővizsgálat után következő első főtárgyaláson történjék; a bűnvádi eljárás további stádiumában az esküt tett tanúk vallomása csak olvastassék fel a jegyzőkönyvekből.

A keresztkérdések a főtárgyaláson mellőzendők, a kérdezés joga csak az elnök által gyakoroltassék. Bűnügyekben különösen kerülni kell a suggestio káros befolyását s fontos, hogy akadály gördittesék az előnyomozat alkalmával a napi sajtó segélyének igénybevétele ellen.

Schneickert[3] a gyakorlatból merített példával bizonyítja azt is, hogy a futólag látott egyének felismerésénél mennyire tévedhet az ember s mily mérben befolyásolható suggestio utján ide vonatkozó vallomása. Hogy továbbá az

[1] Die Zeugevernehmung im Lichte der Strafprozessreform Beiträge zur Psychologie der Aussage. I. Folge. 4. Heft.

[2] Beiträge zur Psychologie der Aussage. I. Folge. 1—4. H.

[3] Archiv für Kriminalanthropologie. Band. 13. H. 3.

észrevevést, a megfigyelést mennyire meghamisíthatja valamely váratlanul bekövetkező esemény által előidézett izgatottság, a szemtanúknak, Plewe orosz miniszter 1904. évi julius 28-án Szent-Pétervárott déli 10 órakor történt meggyilkoltatása körülményeiről adott eltérő vallomása igazolja.[1]

Aschaffenburg[2] kiemeli, hogy habár az elmebetegek adott esetben helyes észleléseket tehetnek s bizonyos tényekről fontos felvilágosítást nyujthatnak, mégis kivánatos, hogy esküre ne bocsáttassanak. A tébolyodottságban szenvedő (paranoiás) beteg — mondja — felfoghatja az eskü lényegét és jelentőségét és üldöztetési téves eszméiből kifolyó vádjának alaposságára teheti le az esküt. A hysteriás oly határozottsággal állíthat valótlanságokat, hogy a bírót suggerálhatja, a ki aztán esküre bocsáthatja. Aschaffenburg ajánlja, hogy a bűnvádi perrendtartásba oly értelmű §. vétessék fel, hogy esküre nem bocsáthatók azok, kiknek vallomását elmebetegség vagy elmegyengeség befolyásolja.

Nálunk *Ranschburg*[3] végzett a Stern-féle módszerrel vizsgálatokat 11—17 éves gyengetehetségű 30 gyermeknél és azt tapasztalta, hogy ezek téves bemondásai az épelméjűekéit ezek százalékértékének több mint felével multák felül; a tompább elméjűek figyelő és visszaadó képessége jelentékenyen felülmulja megbizhatóságában az átlag csaknem még egyszer oly idős elmegyengéket; a tompább elméjűek suggestiós kérdésekkel való befolyásolhatósága jóval nagyobb, mint a normális fiatal korúaké.

Saját magam, főleg összehasonlítás czéljából 32 elmebeteggel és 22 épelméjűvel végeztem töb rendbeli kisérletet.

Az elmebetegek megfigyelése, vizsgálata körül szerzett mindennapi tapasztalat már a priori az esetek megválogatására kényszerít. Csak olyan betegeknél várható a figyelem kellő irányításával járó észlelés és reprodukáló képesség valamilyen eredményessége, a hol az intelligentia nagyobb

[1] Beiträge zur Psychologie der Aussage. II. Folge. 3. Heft. 165. p.

[2] Eid- und Zeugnisfähigkeit Geisteskranker. Beiträge zur Psychologie der Aussage. II. Folge. 4. Heft. 153. p.

[3] Gyengeelméjűek mint tanúk. Harmadik országos elmeorvosi értekezlet munkálatai. 1905. — 194—205. lap.

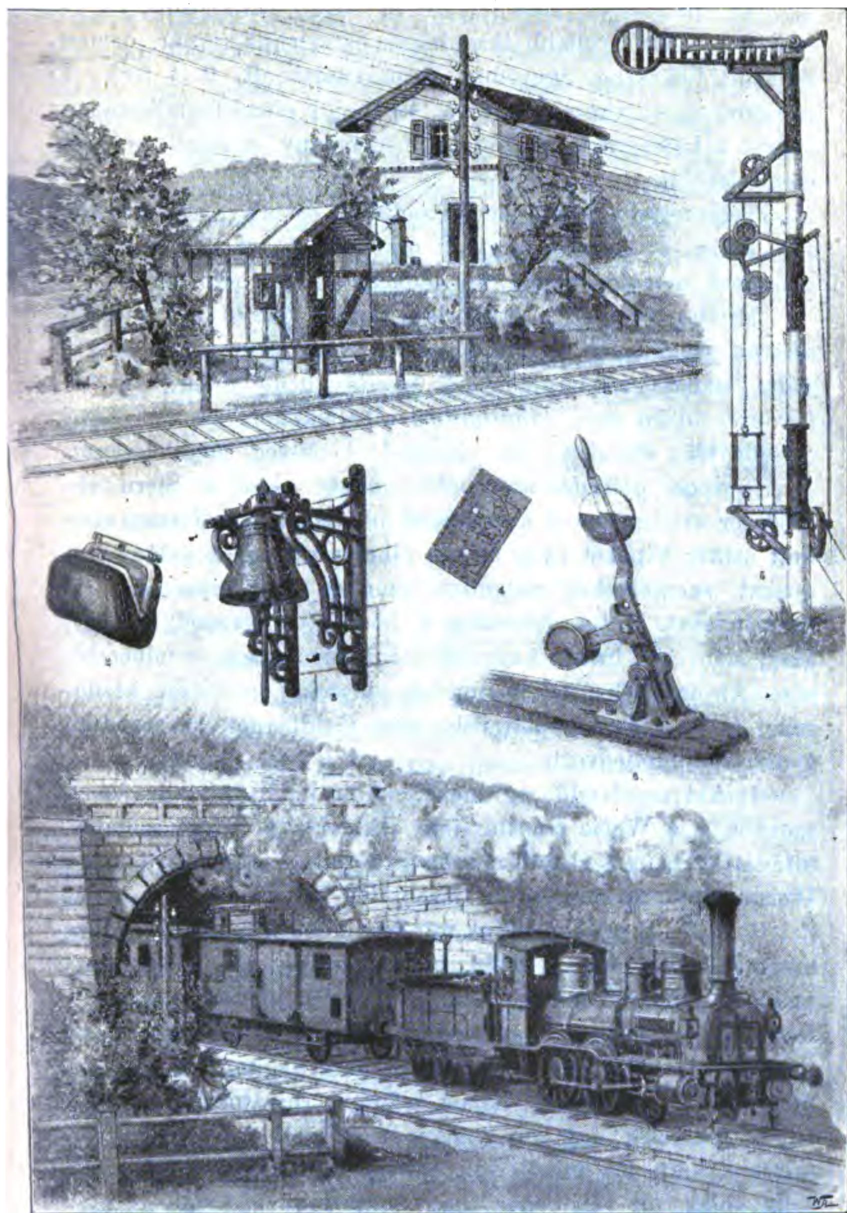
5. ábra.

fogyatkozást nem szenved s az öntudat mélyebben megzavarva nincs. Nem alkalmasak tehát a kisérletre a nagyobb fokban elbutult és teljesen zavart egyének. Vizsgálatom tárgyául 13 (8 férfi, 5 nő) tébolyodottságban (paranoia), 10 (férfi), hüdéses elmezavarban (paralysis progressiva), 2 (nő) mániás izgatottságban (hypománia), 3 (nő) hysteriában, 3 (férfi) korai elbu-

6. ábra.

tulásban (dementia praecox), 1 (férfi) alkoholos elmezavarban szenvedőt vállasztottam és pedig 22—68 év között levő korúakat. A foglalkozást illetőleg volt köztük 4 hivatalnok, 3 egyetemi hallgató, 1 tanító, 1 tanítónő, 1 nevelőnő, 3 kereskedő, 1 szabó, 6 asztalos, 1 pinczérné, 1 kovácsné, 1 bádogos leánya, 2 szobalány, 1 földmíves, 3 napszámos, 3 napszámosnő.

7. ábra.

275 245 3

Az épelméjűek kora 13—70 év között váltakozott. 13 (8 férfi, 5 nő) a műveltebb társadalmi osztályhoz (tanár, orvos, tanárné, lelkészné, ügyvédné, tanuló) tartozott, 9 (4 férfi, 5 nő) mint ápoló van alkalmazva. Az ápolók előző foglalkozása: 1 ács, 1 kötélgyártó, 2 szolga, 5 szobalány s mind végzett elemi iskolát.

Tekintettel a különféle társadalmi osztályra és müveltségi fokra, a kisérlet tárgyáúl oly feladatokat választottam, a melyek megoldása nagyobb előképzettséget nem kivánt.

Minden esetben a gyakorlati életben előforduló eljárást tartván szem előtt, az igazságszolgáltatás foruma előt használni szokott módszereket: a *spontán bemondást* és *a kikérdezés útján való kihallgatást* alkalmaztam az észrevevő (megfigyelő), emlékező és visszaadó képesség megitélésénél. *Érzéki inger gyanánt szerepeltettem* egy részét a Stern-féle módszer értelmében a szemléltető oktatásnál alkalmazni szokott színes képeket és a térben elhelyezett egyes valódi tárgyakat, személyeket, valamint bizonyos életjelenségeket és eseményeket. Súlyt fektettem e közben a személy, tárgy, alak, szín, tér, irány, nagyság, meghatározására és felbecslésére. Az egyének által bemondott adatokat, a feltett kérdéseket és az ezekre kapott válaszokat Goldberger dr. segédem gyorsírással feljegyezte.

I. A vizsgálandó egyéneket külön-külön hívtam be a szobába s a Weise Gusztáv-féle «Bilderwelt» czimű szemléltető tanításra összeállított munka (Stuttgart, Verlag von Gustav Weise) fénylenyomatban itt kisebbítve közölt 3 színes képét (5., 6. és 7. ábra) egyenkint mindegyiknek 1 percznyi időre megmutattam, megjegyezvén, hogy a látottakról be kell számolniok. Néhány másodpercz mulva eltakartam a képet s felhívtam az egyént, hogy sorolja el azt, a mit látott. Ennek megtörténte után úgy a részleteket megvilágitani, mint tévútra vezető suggestiós hatást kifejteni hivatott kérdéseket adtam fel nekik. Így volt-e a képen gyümölcs, virág, milyen színű, a kerti lak miből van épitve: fából vagy kőből, volt rajta ablak, mi volt benne, hány szék vagy pad van az asztal körül, mi van az asztalon, a nyári lak földszintes vagy emeletes, sima a teteje, milyen szinű, hány bejárata van, hol

van a bejárat: közepén vagy oldalt, van függöny az ablakon, hányan néztek ki az ablakon, mi van a ház körül, a vonat állni vagy menni látszik, füstöl-e vagy nem, nyilt pályán megy vagy nem, honnan jön ki, jobbról-balra, vagy balról jobb felé halad-e, milyen a vasuti kocsik szine, hány utazó néz ki a vasuti kocsik ablakán, áll-e valaki a mozdony előtt stb.? Természetesen hibának nem vehettem azt, ha valaki egy-egy képnek nem minden tárgyát sorolta el, de akkor igen, ha a képen nem levő tárgyat említett fel, vagy azt tévesen határozta meg akár alak, akár szín tekintetében.

A nyert eredményeket a következőkben összegezem.

a) Elmebetegek spontán bemondása útján nyert adatok száma.

	Helyes férfiak	Helyes nők	Hamis férfiak	Hamis nők	Bizonytalan adatok férfiak	Bizonytalan adatok nők
Paranoiások	93	16	3	1	—	—
Paralysisesek	43	—	12	—	2	—
Hypomaniások	—	16	—	—	—	—
Dementia præcoxosak	27	—	3	—	—	—
Összeg	163	32	18	1	2	—

Tehát 216 kapott adat közül 195 (90·28%) helyes, 19 (8%) hamis, 2 (0·92%) bizonytalan.

b) Elmebetegek kikérdezése útján nyert adatok.

	Helyes férfiak	Helyes nők	Hamis férfiak	Hamis nők	Bizonytalan adatok férfiak	Bizonytalan adatok nők
Paranoiások	75	12	27	6	15	2
Paralysisesek	52	—	26	—	8	—
Hypomaniások	—	17	—	2	—	2
Dementia præcoxosak	13	—	8	—	2	—
Összeg	140	29	61	8	25	4

Tehát 267 adat közül 169 (63·29%) helyes, 69 (25·85%) hamis, 29 (10·86%) bizonytalan. Megjegyzendő, hogy 1 paralytikus csaknem a legjobb adatokat szolgáltatta úgy a spontán bemondásnál, mint a kikérdezés alatt.

c) Épelméjűek spontán bemondása útján nyert adatok.

Helyes férfiak	Helyes nők	Hamis férfiak	Hamis nők	Bizonytalan adatok férfiak	Bizonytalan adatok nők
69	60	3	5	2	1

Tehát 140 adat közül 129 (92·14%) helyes, 8 (5·72%) hamis, 3 (2·14%) bizonytalan.

d) Épelméjűek kikérdezése útján nyert adatok.

Helyes		Hamis		Bizonytalan adatok	
férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
74	66	16	10	7	9

Tehát 182 adat közül 140 (76·32%) helyes, 26 (14·29%) hamis, 16 (8·79%) bizonytalan.

Egy hét mulva újra felszólítottam a vizsgált egyéneket külön-külön, hogy mondják meg, hány képet mutattam be nekik s mit láttak rajtok s aztán kérdéseket intéztem hozzájuk az emlékezeti képek felidézése szempontjából s azt találtam, hogy az elmebetegeknek észlelés után közvetlenül bemondott és kikérdezés útján nyújtott 483 adataival szemben most már csak 178-at kaptam s ezek közül a férfiak 101, a nők 17 (összesen 66·29%) helyes és a férfiak 53 és nők 7 (összesen 33·71%) hamis és bizonytalan bemondást tettek. Legrosszabb visszaemlékezést a paralytikusoknál találtam, még azoknál is, a kik kifogástalan spontán bemondásokat tettek közvetlenül az első észlelés után, legjobbat pedig a paranoiásoknál és hypomaniásoknál.

Az épelméjűek első (közvetlenül nyert) 322 adatával szemben egy hét mulva csak 169-et kaptam s ezek között férfiaknál 80, nőknél 53 (összesen 78·70%) helyes, férfiaknál 21, nőknél 15 (összesen 21·30%) hamis és bizonytalan adat volt.

A színre nézve az elmebetegek közül kaptam 26 választ s ezek közül 16 (férfiak 10, nők 6) helyes, 10 (férfiak 4, nők 6) hamis volt. Az irányt 8 helyesen, 4 hamisan jelezte.

Épelméjűeknél: a színt 14 (férfiak 6, nők 8) adat helyesen, 9 (férfiak 6, nők 3) hamisan jelezte. Az irány meghatározására 8 helyes és 3 hamis adatot kaptam.

A suggestiós befolyás elmebetegeknél (főleg paralysis progressivában szenvedőknél) nagyobb (suggestiós kérdés után adott 24 feleletnél 10) volt, mint az épelméjűeknél (18 suggestiós kérdés után 5). Egyik paralysis progressivában szenvedő elmebeteg, a ki különben igen pontos bemondást

tett, pl. az első képen látható kerti saletli említésekor azon kérdésre: hány szék volt az asztal körül, azt felelte: «nem figyeltem meg, de volt szék és az asztalon virágcsokor». A második képnél: kérdés: «voltak az ablakban virágcserepek?» Felelet: «Voltak». Kérdés: «Hol nézett ki a férfi az ablakon?» Felelet: «A középső ablakon». Másik paralyticus meg a kerti szaletli asztala mellett két oldalt padot említett. Egy paranoiás a második kép ismertetése alkalmával azon kérdésre: látott a ház mellett embereket, azt felelte, hogy két oldalt.

Az épelméjűek között B. 21 éves ápolónő azon kérdésre, mi volt a kerti házacska asztala mellett, azt állította, hogy szék, az asztalon pedig valami cserépféle. A második kép tárgyalása alkalmával: kérdés: «Hány ablakon néztek ki?» Felelet: «Két ablakon».

A harmadik kép megbeszélése után minden egyes egyénnek a következő történetet mondtam el, minden további megjegyzés nélkül. «Ez a vonat egyszer Svájczban a hegy alatt levő alagútból jött ki. A vonatvezető észrevette, hogy a síneken nagy sziklatömeg fekszik, de már a gyorsan haladó vonatot nem állíthatta meg, úgy, hogy az neki ment a sziklának és lezuhant a mélységbe. Ez 1903 január 15-én történt.»

Az egy hét után eszközölt újabb kihallgatás alkalmával kérdeztem a vizsgált egyénektől, hogy emlékeznek-e arra a szerencsétlenségre, a mit első alkalommal a vonatról elmondtam? A betegeknek több mint fele már nem emlékezett a történet részleteire, $^{1}/_{3}$-a pedig semmire sem.

H. paralyticus a következő felvilágosítást adta: «A tunel 1893-ban beszakadt, úgy emlékszem, Pozsony mellett s a vonat neki ment a sziklának és leesett». Sz. paranoiás csak annyit tudott mondani, hogy 1903 január 15-én szerencsétlenség történt Svájczban, de miként, arra nem emlékszik. P. paranoiás: «Szerencsétlenség történt a földomlás következtében, egy szikla leesett a vonatra és a vonatban levők megsebesültek, mintha felfordultak volna.» V. hypomaniás nő: «Egy vasút jött Svájczból, leesett egy sziklahasadékba és szerencsétlenség történt 1903 márczius havában.» K. pa-

ranoiás: «A tanár úr azt mondta, hogy az alagútból jött a vonat és az omladéknak neki ment s beleesett a mélységbe. Talán 1903-ban történt.»

Az épelméjűek közül csak kettő nem emlékezett az esetre. L. ápoló ezt mondta: «Szent-Gotthárdon a vonat neki ment a sziklának és nagy szerencsétlenség történt. 1903-ban volt». V. ápoló: «Azt tetszett mondani, hogy a vonat lesülyedt valahol, de nem emlékszem, hogy hol. 1900-ban történt.» Ö. ápoló: «Francziaországban alagútból jött ki a vonat, a kő elébe esett és a vonat leesett és megsérült.» B. ápolónő: «1903-ban a svájczi alagútból a gyorsvonat nagy sebességgel jött ki és felfordult és vagy száz, vagy 370 ember életét vesztette.» Z. ápolónő: «A vonat 1903 január 15-én vagy április 15-én — nem tudom biztosan — jött Svájczból és neki ment a sziklának. Elrontotta a vonatot és az utasok szerencsétlenül jártak.» Z. E. ápolónő: «1903 január 15-én Svájczból egy vonat elindult és útközben sziklának ment és szerencsétlenség történt.»

II. Kisérleteim második csoportja:

1. *Kisérlet.* A főápolónő *bevezeti a szobába a beteget bal karjánál* fogva s midőn a szoba közepére ér, a beteg háta megé áll. Három orvos épen velök szemben volt s feléjök nézett. Kérdésemre: az egyik azt mondta, hogy az ápolónő *jobb oldalról* vezette a beteget, a másik: «kissé jobb felé», a harmadik, hogy a beteg *háta megett állt.*

2. *Kisérlet.* A főápolónak meghagytam, hogy egy férfi beteget (L. J.-et) ennek beleegyezésével, úgy vezessen a folyosón végig és vissza, a melyen a nyugodt betegek voltak, hogy jobb kezét annak tarkójára helyezze, *bal kezével pedig annak bal karját tartsa,* a beteg *jobb* oldala felől ugyanazt tegye H. ápoló, csakhogy bal kezével tartsa a beteg nyakát.

A jelen volt *14 elmebeteget külön* kihallgattam. Ezek közül 2 semmire sem emlékezett, illetve nem figyelte meg mi történt. Csak 2 tudta, hogy a főápoló is vezette, 5 felismerte a másik ápolót, 1 azt mondta, hogy egy beteg és egy ápoló vezette, 1 azt állította, hogy az egyik ápoló a nyakát, másik kezét fogta a betegnek, 1 hogy egyik ápoló mellette ment, a másik

vezette, 1 két újjal fogták a karját, de nyakát nem, 1 a beteg tartotta az ápolók karját.

3. *Kisérlet* épelméjűekkel. A szobában félkörben az ajtó felé fordulva 10-en ülnek, 14—70 éves korú családbeliek (5 férfi, 5 nő), köztük egy 12 éves fiú. Váratlanul belép egy férfi, bal kezével unokahuga *bal karját* tartva, a leány jobb karjába egy 8 éves fiú fogódzik. A csoport megáll egy perczig s aztán szétmennek. A nyomban megejtett kikérdezés után (hogy hányan és hogyan jöttek be) a következő válaszokat kaptam.

1 = A férfi középen ment,
2 = a férfi *bal oldalon*,
3 = a férfi jobb oldalon,
4 = a férfi jobb oldalon,
5 = bizonytalan,
6 = egymás mellett mentek (irányt nem tudja) ketten,
7 = a férfi jobb karján vezette a nőt,
8 = egymás mellett mentek ketten,
9 = a *férfi bal oldalon*,
10 = a 13 éves fiú írta le helyesen a jelenetet.

Nevezetes, hogy a 8 éves fiút a jelenlevők közül a 12 éves gimnáziumi tanulón kivül csak egy vette észre. Ebből azonban korántsem lehetne a gyermekkor legjobb megfigyelő és visszaadó képességére következtetni, mert számos kisérlet épen az ellenkezőt bizonyítja.

4. *Kisérlet.* A nyugodt elmebeteg nők szobájába mentünk oly módon, hogy dr. R. assistensem 89 cm. hosszú nádpálczát, dr. Cs. 94 cm. hosszú ablakredőny-rudat, dr. G. néhány papirlapot tartott kezében, én pedig zsebórámat. A kórtermen végig haladva, a betegek mindegyikéhez kérdést intéztem állapotuk felől s aztán 10 percz mulva távoztunk. Erre minden beteget külön kihívtam és megkérdeztem, hogy orvosok hányan voltunk bent s kinek mi volt a kezében? 7-en (3 hysteriás, 1 hypomaniás, 3 paranoiás) helyesen állították, hogy 4-en, 1 (paranoiás) hármat mondott. 5 jól jelezte, kinél volt a nádpálcza és kinél a fahenger, 1 (paranoiás) azt állította, hogy az én kezemben bot, 1 (paranoiás)

szerint dr. G.-nél seprűnyél volt, 1 (hysteriás) azt válaszolta, hogy nem figyelte meg. Érdekes, hogy csupán 1 beteg (hypomaniás) tudta megmondani, hogy nálam óra és 1 (hysteriás), hogy dr. G.-nél papiros volt.

5. *Kisérlet.* A térbeli kiterjedés becslése. A fenti betegek a 89 cm. hosszú nádpálczát 95—103 cméterre becsülték (a hosszúságot kezükkel mutatták az asztalon). Felhívtam továbbá őket, segédeimet és az ápolónőket, hogy az elébük tartott egyes tárgyak magasságát mutassák meg az asztaltól mérve a falon. Th. hysteriás nő a 18 cm. magas czilinderkalapot 7 cméterrel, S. hypomaniás 6 cméterrel, S. hysteriás 11 cméterrel, az egyik orvos 3 cméterrel, a másik orvos 3 cméterrel, D. ápolónő 5 cméterrel magasabbnak jelezte. A 22 cm. magas vizes-korsót az egyik orvos 7 cméterrel, a másik orvos 3 cméterrel, D. ápolónő 1 cméterrel, Th. hysteriás nő 2 cméterrel, S. hypomaniás 3 cméterrel, St. hysteriás 7 cméterrel többre becsülte.

K. S. paranoiás asztalos a 45·5 cm. hosszú könyv nagyságát egész pontosan határozta meg, a 25 cm. magas vizesüvegét és a 13 cm. magas kalapét 2 cméterrel, a 40 cm. magas üvegburáét 10 cméterrel többnek jelezte. Kr. L. paranoiás asztalos a vizes-üveget 2 cméterrel, a kalapot 7 cméterrel, az üvegburát 4 cméterrel, a könyvet 13 cméterrel becsülte többre.

Az eddig eszközölt kisérletek adatai és saját vizsgálataim s észleleteim alapján a következő conclusiók vonhatók le.

1. Az észlelésekről és megfigyelésekről bemondott adatok átlag sokkal több tévedést mutatnak, mint sem hinnők és épen azért azok mérlegelése közben nagy óvatossággal kell eljárni. Ezen tévedések az egyéniség, kor, nem, társadalmi állás, műveltség és különösen szakképzettség szerint különbözők.

2. Az elmebetegség egyes formáiban szenvedők (hol t. i. az intelligentia fogyatkozása és az öntudatzavar nem nagy, így különösen paranoiások, a még csekélyebb szellemi hanyatlást mutató paralyticusok, hysteriások, epilepsiások, hypomaniások, dementia præcoxosak) bemondásai nem sokkal rosszabbak az épelméjűekéinél, sőt vannak paranoiások, a kik

az épelméjűeknél pontosabb adatokat szolgáltathatnak. Így bizonyos ténykörülményekre vonatkozólag tájékoztató felvilágosítást nyújthatnak, különösen akkor, ha kihallgatásuk, közvetlenül, vagy rövid idővel az észlelés után történt. De nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy adott esetben nem tudjuk biztosan megvonni a határt, a melyen belül az elmebeteg a helyes és objectiv észlelését, megfigyelését, itélőkövetkeztető míveletét meghamisító kóros tünetek (érzetek, hangulatzavarok, hallucinatiók, illuziók, téves eszmék stb.) befolyásán kívül áll, miért is *Aschaffenburg* álláspontja értelmében* kivánatos, hogy elmebetegek eskü alá ne bocsáttassanak.

3. Habár vannak kivételek, a midőn gyermekek pontos megfigyelő és visszaadó képességről tesznek tanubizonyságot, mégis tekintettel nagyobb suggestiós befolyásolhatóságukra és a tényeket meghamisítani alkalmas élénk phantasiájukra, valamint felületességükre, a 12 éven alul levő gyermekeket tanuzásra bocsáthatóknak nem tartanám.

4. Eltekintve a speczialis jó emlékező képességgel biró egyénektől, az ép- és elmebetegek átlagánál idő folyamán a visszaemlékezés hibái szaporodnak és pedig az elmebetegeknél nagyobb mérvben. Fontos tehát, hogy az észlelés (pl. valamely esemény) után lehetőleg gyorsan minden részletre kiterjedő vallomás vétessék ki és annak hitelessége nyomban esküvel erősíttessék meg.

5. A feltett kérdések módja és alakja nagy befolyást gyakorol a kapott feleletek nagy részének minőségére. Az ú. n. keresztkérdések sokszor nem az ügy tisztázásához, hanem épen összebonyolításához vezetnek.

6. Legtöbb tévedés történik a térbeli viszonyok, nagyság, irány és személyazonosság meghatározására nézve. Nagyon fontos, hogy ilyen speczialis tények kiderítésénél első sorban a részint előtanulmányaik, részint a gyakorlat által figyelő és becslő képességükben kiképzett egyének (pl. építész, mérnök, ács stb.) vallomása vétessék figyelembe.

* Eid- und Zeugnisfähigkeit Geisteskranker. Beiträge zur Psychologie der Aussage. 2. Folge. 4 Heft. p. 153.

Ismeretes u. i. hogy sokszor a bűnjelekre vonatkozó adatok, több gyanusitott egyén helyzetének meghatározása perdöntő jelentőségü lehet.

7. A tanuk vallomását sokszor meghamisithatja a tény körülményeire vonatkozó adatoknak gyakori hallása, tárgyalása — a suggestiós befolyás révén.

8. A figyelemnek erősebb ingerek által való felhivására az észlelő képesség — a figyelemnek odaterelődése által — emelkedik, míg a nagyobb kedélyi emotiókat (kedélyi rázkódás, ijedtség stb.) provokáló hatások csökkentik azt. Legjobb a figyelemnek a történendőkre előre való felhívása mellett.

9. Nőknél nagyobb a suggestiós befolyásolhatóság, a tényeknek mesterséges kiszínezésére, betoldások által meghamisitására való hajlam.

A tapasztalat megerősiti *Stern*nek amaz állítását, hogy az embert nevelni kell az észlelés és emlékezés elevenségére, hűségére és megbízhatóságára.

A sok tévedés felismerése talán alkalmas arra, hogy pessimistákká tegyen. De vigasztal egyrészt az a körülmény, hogy nem minden tanuvallomás téves, másrészt azon tudat, hogy a biró, a ki minden bizonyitékot szabad mérlegelésének tárgyává tehet, szaktanulmánya és a gyakorlat által kifinomult itélőképességénél fogva meg fogja találni ama helyes útat, mely az igazság felé vezet!

Jogászegyleti Értekezések.

30. kötet.

37. **Törvényes kötelmek a Tervezetben.** Irta *Dr. Almási Antal. Dr. Szladits Károly* és *Dr. Virágh Gyula* felszólalásaival.

38. **A nyomozás és a vizsgálat a gyakorlatban.** Irta *Dr. Kármán Elemér. Ifj. Dr. Dombováry Géza* és *Zsitvay Leo* felszólalásaival.

39. **A német biztositasi törvénytervezet** tekintettel hazai joggyakorlatunkra. Irta *Dr. Rózsa Vilmos, Dr. Beck Hugo, Dr. Rósa Ferencz, Dr. Rosenberg Gyula* és *Dr. Róth Pál* felszólalásaival.

240. **Felülvizsgálat a polg. perrend törvényjavaslatában** a képviselőház igazságügyi bizottságának módositásai szerint. Irta *Dr. Magyary Géza.*

241. **A büntetés kimérésének reformjáról.** Irta *Dr. Baumgarten Izidor.*

242. **A gyermekvédelem alapkérdései.** Irta *Dr. Engel Zsigmond.*

243. I. **Közgyülési megnyitó beszéd a Magyar Jogászegylet huszonötéves fennállásának évfordulója alkalmából.** Tartotta *Dr. Vavrik Béla.* — II. **A Magyar Jogászegylet huszonötéves müködése.** Összeállitotta *Dr. Illés József.* — III. **A Magyar Jogászegylet kiadványainak jegyzéke, tárgy- és névmutatója (1879—1904.).**

31. kötet.

244. **A szövetkezetekről szóló törvénytervezet.** Irta *Dr. Navratil Ákos.*

245. **A tulajdonátruházás kellékei és a tervezet.** Irta *Dr. Dévai Ignácz.*

246. **A rangsor, mint jog.** Irta *Dr. Agoston Péter.*

247. **A szövetkezetekről szóló törvénytervezet.** Irta *Dr. Gold Simon, Dr. Horváth János, Dr. Pap Dezső, Dr. Sugár Ignácz, Dr. Dömötör László, Dr. Éber Antal, Dr. Lévy Béla, Dr. Oláh Dezső, Dr. Vermes Károly* felszólalásával és *Dr. Navratil Ákos* előadó zárószavával.

248. **A büntetőtörvénykönyv novellája.** Irta *Zsitvay Leó. Dr. Edvi Illés Károly, Dr. Vámbéry Rustem, Dr. Doleschall Alfréd* és *Dr. Bernolák Nándor* felszólalásaival.

249. **A szabadalmi törvény reformja.** Irta *Dr. Fazekas Oszkár.*

32. kötet.

250. **A büntetés kimérésének reformja.** *Dr. Edvi Illés Károly, Dr. Vámbéry Rusztem. Dr. Szakolczai Árpád. Dr. Berger Miksa* felszólalásaival és *Dr. Baumgarten Izidor* előadó zárszavával.

251. **Ünnepi beszéd, a büntető törvénykönyv huszonötéves fennállása alkalmából** tartotta *Dr. Baumgarten Izidor.*

252. **Milyen intézkedések szükségesek a csökkent beszámitású és iszákos egyénekkel szemben?** Irta *Dr. Salgó Jakab. Dr. Weisz Ödön, Dr. Csillag Gyula* és *Zsitvay Leó* felszólalásával.

253. **A dactyloscopia rendszere.** Irta *Dr. Gábor Béla. Dr. Vámbery Rusztem, Zsitvay Leo* és *Rudnay Béla* felszólalásával.

254. **A negativ interesse a magánjogi tervezetben.** Irta *Dr. Almási Antal.*

255. **A falusi jogközösségek.** Irta *Dr. Nyulászi János.*

256. **A földbirtok mozgósitása.** Irta *Dr. Imling Konrád. Dr. Dévai Ignácz, Dr. Fellner Frigyes, Dr. Dömötör László, Dr. Hegedüs Lóránt* és *Szentkirályi Kálmán* felszólalásaival.

257. **A kir. ügyészség és az előzetes eljárás.** Ira *Dr. Kármán Elemér.*

A kik a füzeteket nem kapnák meg, reklamálhatják a Magyar Jogászegylet titkári hivatalánál (V., Szemere-utcza 10. sz.)

33. kötet.

258. **Kérdőpontok a magyar büntető törvénykönyv reformjának** készitéséhez.
259. **A Nyáry-féle 1842. évi »Büntetőtörvényszolgáltatási elj**... Irta *ifj. Dombováry Géza.*
260. **Az előkészitő eljárás az új olasz bűnvádi perrendtartás**... Irta *Dr. Thót László.*
261. **A szerzői jogról szóló törvény reformja.** *Dr. Márkus Mi*... *Dr. Kenedi Géza, Dr. Szalai Emil, Dr. Marton Sándor*... *Dr. Fényes Samu* felszólalásaival.
262. **Biró és törvény.** Előadta *Dr. Balog Arnold. Dr. Márkus D*... és *Dr. Schächter Miksa* felszólalásával.
263. **A bűnügyi embertanról.** Előadta *Dr. Török Aurél.*
264. **A magyar jogászegylet büntetőjogi bizottságának tanácsk**... **a büntető-novella tervezete tárgyában.** *Zsitvay Leó* elnök ... nyitója. *Dr. Balás Elemér* előadói beszéde. *Dr. Baumgar*... *Izidor, Dr. Oberschall Pál, Dr. Székely Ferenc, Dr. Reichar*... *Zsigmond, Dr. Pollák Illés, Dr. Doleschall Alfréd* felszólal... a tárgyalás rendjéhez.
265. **A tervezet 1079. §-áról,** a rokonító magánjog szempontjá... *Dr. Wittmann Ernő.*

34. kötet.

266. **Visszapillantás kereskedelmi és váltótörvényünk harmi**... **esztendejére.** Irta *Dr. Nagy Ferencz.*
267. **A vérvizsgálatról a büntetőjog szempontjából.** Irta *Dr. Vámo*... *Zoltán.*
268. **A jogalkotó judikatura és a felek.** Irta *Dr. Hevesi Illé*... *Dr. Wittmann Ernő* és *Dr. Balog Arnold* felszólalásával.
269. **A Magyar Jogászegylet büntetőjogi bizottságának tanácsk**... **a büntető-novella tervezete tárgyában.** *Dr. Magyar Is*... *Dr. Baumgarten Izidor, Dr. Oberschall Pál, Dr. Doleschall* *Alfréd, Dr. Imling Konrád* felszólalással, és *Dr. Wlassics Gyu*... irásbeli véleménye.
270. **Homestead (a családi otthon).** Irta *Dr. Dévai Ignácz.*
271. **A sztrájk jogalapja.** Irta *Dr. Ágoston Péter.*
272. **Törvényhez kötöttség és birói szabadság.** Irta *Dr. Zitelma*... *Ernő.*

A füzetek kaphatók Pfeifer könyvkereskedésében (IV., Kossuth Lajos-ut...
A Magyar Jogászegylet tagjai a megjelenő füzeteket dijtalanul kapjá...

Az egyesület hivatalos helyisége: V. Szemere-uicza 10. sz., az ügyvédi kam... *helyiségében. Az egyesületet érdeklő minden küldemény erre a czimre intéz*...

Az egyesület t. tagjai sziveskedjenek czimük és lakásuk megváltoztatását a Magyar Jogászegylet titkári hivata-lával (V., Szemere-utcza 10. sz.) közölni.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.